

History of Romanian Demography

ISTORIA DEMOGRAFIEI ROMÂNEȘTI. NOTE

VLADIMIR TREBICI

A history of Romanian demography is highly desirable. The author puts forward the reasons for undertaking it, and outlines the most important stages, topics and authors.

Utilitatea istoriei demografiei românești - ca și a oricărei științe sociale - este ușor de demonstrat.

Drumul ei este cel al acumulărilor de-a lungul timpului pe care le datorăm celor care s-au ostenit, aducând contribuții mai importante sau mai puțin interesante. Comparația permanentă cu istoria universală a demografiei permite situarea demografiei românești în context european; ea mai poate măsura *sincronismul* (vom evita protocronismul), punând în evidență eventualul decalaj care o separă de alte demografii naționale.

Evocarea, în 1994, a două personalități care s-au ilustrat în demografie și statistică - ne referim la dr. Sabin Manuila (1894-1964) și Anton Galopenția (1909-1951) - ne-a convins de originalitatea studiilor lor. Comunicările prezентate cu acest prilej - inclusiv ale autorului acestor însemnări - au analizat detaliat contribuția acestor doi învățăți români, ceea ce a permis afirmația că prin ei demografia era în Europa. Evocarea economistului I.N. Angelescu (1884-1930) a scos de asemenea în evidență contribuția sa la dezvoltarea demografiei prin acel studiu referitor la mișcarea naturală a populației României (de fapt, a vechiului Regat), în perioada 1860-1913. Vom remarcă că studiul este aproape ignorat de cei de astăzi.

Puțini își amintesc că dr. Petru Râmneamă a prezentat (1939) prima estimare a populației României Mari după o curbă logistică, că dr. Paul Pruteanu a întocmit tabele de mortalitate pentru principalele orașe mari din România.

ISTORIA DEMOGRAFIEI ROMÂNEȘTI

Un fapt recent, de astădată în cuprinsul altor științe sociale, este cât se poate de instructiv. A fost reeditată carteia profesorului D. Drăghicescu, cu titlul "Din psihologia poporului român", după ediția din 1907. Cu teze apropiate de cele ale profesorului C. Rădulescu-Motru, carteia se impune prin analiza realistă a însușirilor sufletești ale poporului român. Față de exacerbarea unor calități cu care s-au îndeletnicit numeroși entuziaști, începând cu semănătoriștii și continuând cu cei din perioada interbelică, D. Drăghicescu nu ezită - ca și C. Rădulescu-Motru - să inventarieze și defectele românilor, ceea ce ar explica istoria atât de dramatică a poporului român.

"Descoperirea" cărții lui D. Drăghicescu și a tezelor sale i-a sugerat unui distins eseist contemporan să se occupe de defectele poporului român pentru a examina și a înțelege ce se petrece în perioada de tranziție, departajând contribuția unor factori și evenimente externe de cea datorată însușirilor negative ale poporului român.

Scrierea istoriei unei științe este prin excelență o operă colectivă. Nu ne vom referi la lucrări precum "Istoria poporului român" sau "Istoria literaturii române", obiective fundamentale ale Academiei Române. Ne vom opri la domenii mai apropiate de demografie. Institutul de Sociologie are un sector de istorie a sociologiei românești care desfășoară o activitate sistematică de mulți ani. Institutul de Economie Națională are și el un sector care se ocupă cu istoria economiei naționale și cu istoria gândirii economice.

Experiența acestor instituții ar trebui să constituie exemplul unei istorii a demografiei românești, cu atât mai mult cu cât numeroși sociologi și economisti s-au ocupat și de demografie. Acest lucru este valabil și pentru istorici, geografi, etnografi.

Istoria demografiei trebuie să aibă în vedere și istoria statisticii. Nu spunea un

demograf francez că statistică și demografie s-au născut în aceeași zi: ziua primului recensământ al populației. Chiar dacă demografia s-a eliberat din "captivitatea statisticiei", devenind o disciplină autonomă în ultimele decenii, legăturile sale cu statistică rămân foarte strânse.

O condiție ideală pentru realizarea istoriei demografiei românești este existența unor monografii. Avem câteva studii cu caracter monografic. Ele au fost prilejuite mai cu seamă de aniversările successive ale înființării Oficiului Central de Statistică al Principatelor Române (1859) și organizate de Direcția Centrală de Statistică, în 1969, 1984. Au fost prezentate zeci de comunicări, s-au publicat numeroase articole și studii. Figurile centrale evocate au fost Dionisie Pop Marțian și Ion Ionescu de la Brad, deveniți "ctorii statisticii românești", deși contribuțile lor sunt inegale. Prin extensiune, ei sunt considerați și înaintași ai demografiei.

Cercetările de istorie a medicinii au pus în evidență contribuții importante ale unor medici (ne referim în special la dr. Jacob Felix), în care preocupările pentru demografie sunt remarcabile. Ele devin și mai caracteristice din momentul în care se afirmă aşa-numita medicină socială și igienă publică. Studiile doctorului Gheorghe Brătescu și ale Prof. dr. doc. Victor Săuleanu pot fi citate pentru caracterul lor științific și actualitatea lor.

Totuși o istorie a demografiei românești nu avem până în prezent. Încercări există: studiile lui G. Retegan (Istoria statisticii oficiale 1859-1916) și unele descrieri generale (V. Trebici).

Reactualizarea operei Prof. D. Gusti și a școlii sale a permis evidențierea colaterală a contribuților de demografie ale unor reprezentanți de frunte ai acestei școli.

Într-o primă aproximare domeniul tematic al demografiei românești ar trebui circumscris la următoarele:

a) studii și analize pe teme demo-

grafice (mortalitate, fertilitate, structuri, migrații);

b) teorii și doctrine privind populația, fenomenele demografice, (biopolitică, eugenie);

c) politici demografice (Iuliu Moldovan, Gheorghe Banu, Sabin Manuilă), inclusiv legislația;

d) politici sociale cu impact demografic;

e) metode și modele de analiză și de estimare prospectivă a populației;

f) demografia în învățământul universitar.

Strânsa legătură a demografiei cu statistica obligă la evocarea momentelor importante din istoria statisticii, cu referire specială la sursele statisticii populației (recensăminte, organizarea actelor de stare civilă, anchete).

Este aproape de prisos să amintim că istoria demografiei românești va trebui să se refere în permanență la istoria populației României. Atenția acordată de profesorul Gh. Banu - și nu numai de el - mortalității generale și, mai cu seamă, mortalității infantile se explică și prin nivelul foarte ridicat al acestora în România interbelică.

Cu cine ar trebui începută istoria demografiei românești? Cu Dimitrie Cantemir, firește!

Recitirea "Descrierii Moldovei" oferă surprize. În istoria statisticii românești el este trecut la "statistica descriptivă" ai cărei reprezentanți de frunte au fost G.Achenwall, H.Conring, F.Busching (care a și tradus în limba germană "Descrierea Moldovei") mergând până la L.Schlözer. Deși demografia fusese "descoperită" de J.Graunt (1662), cel care, împreună cu W.Petty, avea să fundamenteze și statistica, ca disciplină cantitativă ("aritmetică politică"), epoca lui Dimitrie Cantemir este dominată de statistica descriptivă. Istoricii, geografi și, mai recent, etnografi au studiat aprofundat opera învățătului principie moldovean. Rămâne ca ea să fie inter-

pretată și din punct de vedere demografic. Ceea ce surprinde în "Descrierea Moldovei" este caracterizarea locuitorilor din Moldova (despre firea moldovenilor, despre obiceiurile lor etc.) cu care prilej D. Cantemir face o distincție între Țara de Sus și Țara de Jos. Fie că este vorba de curătenie, castitate (până la căsătorie), atașamentul față de religie și morală, D. Cantemir nu își ascunde simpatia față de locuitorii Țării de Sus. Mai târziu, istoricii austrieci ai Bucovinei, în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, aveau să remarcă aceleași trăsături, fie că este vorba de un Ferdinand Ziegler von Blumenthal, F. Wickenhauser sau chiar R.F. Kaindl. Din parte-le, unii istorici actuali ai Bucovinei, referindu-se la mult discutatul "model cultural bucovinean", nu ezită să-l citeze pe D. Cantemir. Astăzi se bucură (în mod justificat) de mare cinste teoria comportamentelor demografice, a modelelor culturale, a mentalităților ca variabile explicative. D. Cantemir evidențiază asemenea modele (mai curând "pattern"-uri).

Mai mult, el se referă la variabile "ecologice" (calitatea apei și a aerului, a alimentației). Reprimându-ne orice înclinație "protocronistă", vom spune că aceste idei merită să fie puse în evidență. Gândul ne duce la o tendință recentă constatătă în peisajul demografic al României: în ultimii ani durata medie de viață se înregistrează în... Vrancea! Mitul cu influența condițiilor economice și a nivelului de trai, favorizând Banatul și Transilvania, este repus în cauză. O sugestie doar!

În excursul nostru istoric, succint și oarecum impresionist, să ne oprim la personalitatea doctorului C. Caracăs. În monografia sa "Topografia" (1828) se întâlnește o analiză amplă a mortalității, dar și alte considerații de interes demografic. După știința noastră, un studiu aprofundat al operei "protomedicului" C. Caracăs i-a fost consacrat de doctorul P. Samarian prin 1935 sau 1936 (se pare, teză de doctorat în medicină). Ce elemente ar

ISTORIA DEMOGRAFIEI ROMÂNEȘTI

dezvălui demografului de astăzi?!

O întrebare similară ar putea fi formulată și la adresa lucrării monografice a lui N. Șutu "Notițe statistice". De ea s-au mai ocupat economiștii, printre ei regrettatul Ion Veverca (1912-1970), fostul asistent al profesorului Virgil Madgearu.

Despre medicii din a doua jumătate a secolului al XIX-lea care au avut preocupări și de demografie, eminenții istorici ai medicinii românești ne-au dat studii competente. Rămâne de făcut o analiză din partea unui demograf atât în ce privește aspectele demografice, dar și aspectele doctrinare, mergând până la concepția vizând politica sanitară, natalism etc.

Nu mai revenim asupra "ctitorilor statisticii românești". Și aici este necesar ca din opera lor să se "extragă" elementele demografice.

De puțină atenție s-au bucurat economiștii J.N. Angelescu și Z. Scărătărescu. Studiul introductiv al acestuia din urmă la recensământul populației Vechiului Regat (19 decembrie/1 ianuarie 1913), pe care l-am evocat cu mulți ani în urmă, este absolut remarcabil în ce privește folosirea conceptelor și metodelor demografiei (în plină afirmare în acea perioadă).

Un capitol insuficient explorat este acel al participării specialiștilor români la congresele internaționale de statistică (începând cu 1853), - primul a fost Dionisie Pop Marțian -, la congresele internaționale de demografie și igienă, la congresele Institutului Internațional de Statistică (de la înființarea acestuia, în 1885). Un studiu util ne-a dat matematicianul profesor Marius Iosipescu, cu prilejul centenarului I.I.S. (1885-1985). Cu această ocazie s-a putut constata că pentru unii membri români ai I.I.S. nu se cunoșteau nici măcar date nașterii și a morții (cazul Dr. I. Teodorescu care a fost până prin 1934 sau 1935 directorul general al Statisticii generale a statului). Or, la aceste congrese și sesiuni membrei români

rezentau comunicări și memorii.

Nici dr Leonida Colescu (1872-1950), considerat al doilea ctitor" al statisticii românești, nu s-a bucurat de o monografie, deși meritele sale sunt incontestabile (inclusiv participarea sa la sesiuni internaționale).

Perioada interbelică este un segment deosebit de interesant pentru istoria monografiei românești. Îi avem pe medicii igieniști: Iuliu Moldovan, G. Banu (prof. V. Săhleanu i-a dedicat o admirabilă monografie, apărută la Editura Litera), Sabin Manuila, Petru Râmneamă. Dar în ce măsură se cunosc studiile cu caracter demografic al marelui cărturar geograf Simion Mehedinți, elevul profesorului Fr. Ratzel? Ne întrebăm: care au fost preocupările demografice ale profesorului D. Gusti și ale profesorului Virgil Madgearu? Sau cele ale reprezentanților Școlii de sociologie de la București? S-a scris mult despre aceasta, dar un studiu de sinteză lipsește până acum.. Momentul A. Galopenția este ceva mai bine studiat. Teza sa de doctorat (Leipzig, 1936) marchează un punct de cotitură în elaborarea demografiei și statisticii de către sociologia românească. Păcat că până acum nu avem versiunea românească a tezei sale de doctorat. Unei sociologii tradiționale ("Überlieferung Soziologie"), A. Galopenția îi opune o "informație a stadiului", în care rolul principal îi revine statisticii (înțelesă mai curând ca "statistică descriptivă", dar operativă și atotcuprinzătoare).

Din epocă se vor reține teoriile biopolitice, eugeniste, aspru și nedrept criticate - după 1948, sub etichetarea de "rasiste". Să mai reținem ideile generoase de "știință a națiunii", "pedagogie a națiunii", "sănătatea poporului român". Invitația la militantism, adresată unor științe sociale, este de asemenea caracteristică acestei perioade, în care analfabetismul, bolile sociale (tbc și pelagra, mai ales), mortalitatea infantilă foarte ridicată (aproape 200 decese infantile la 1000 nașuți - vii) nu

puteau lăsa indiferent pe omul de știință. Ar fi de amintit și studiile lui A. Claudian și S. Diamant pe tema alimentației ("rationale") a poporului român.

Atâtea idei noi și-au făcut apariția în perioada interbelică (asistență socială sau geopolitică) care își așteaptă cercetătorii de astăzi ca să le pună în evidență.

Fiind vorba de "note" și "impresei" nu vom stăru mai mult asupra perioadei amintite, dar vom spune câteva cuvinte despre predarea statisticii și demografiei în învățământ. Dacă statistică devenise obiect de învățământ la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale, apoi la Școala de Statistică, condusă de profesorul Octav Onicescu, cu demografia lucrurile s-au petrecut ceva mai târziu.

Prin anii 1931-1936 ea a început să fie predată de dr. Sabin Manuila la școala de statistică. Mai târziu, prof. Gh. Banu o va încorpora în cursul de medicină socială, la Facultatea de Medicină a Universității din București. Până atunci apăruseră manualul de statistică al lui N.St. Georgescu-Roegen (1933) și cel de statistică a populației, al lui Petru Râmneamă (1939), ambele la zi cu achizițiile cele mai recente ale disciplinelor amintite pe plan internațional (statistica anglo-saxonă și biometria americană). Din 1941 ființează Institutul de Statistică, Calcul și Notariat la Facultatea de Științe a Universității din București (director: Octav Onicescu). Este locul să amintim că informația culeasă la Recensământul general din 1930, publicată în nouă volume, a jucat un rol însemnat în progresul statisticii și demografiei.

Referindu-ne în permanentă la Europa, la evoluția internațională a statisticii și demografiei, este permisă afirmația că în perioada interbelică au apărut destule dovezi de integrare europeană a celor două discipline.

Perioada de după 1948 oferă numeroase zone necercetate. Involuția statisticii și demografiei este evidentă, cel puțin în anii 1950 și prima parte a deceniului

1960. Ideologizarea lor după modelul sovietic este una din aceste caracteristici. Iată câteva exemple. În anii 1948-1954 în U.R.S.S. s-a dezbatut aproape neîntrerupt dacă statistică este o știință sau metodă, iar dacă este știință care este domeniul ei și metoda pe care o folosește. Această dispută, uneori cu aspecte dramatice (unii statisticieni sovietici au avut de suferit), a avut ecouri și în România. Era perioada luptei împotriva formalismului matematic, a obiectivismului burghez și a ploconirii față de occident. Cel mai mult a avut de suferit metodologia statistică. O excepție notabilă a oferit statistică matematică, nu însă și interpretarea probabilista.

Am arătat în altă parte avataurile demografiei. Înlocuită cu statistică populației, tema ei centrală era studiul "legii populației", după modelul lui Marx în polemica acestuia cu Malthus. Să amintim că în acești ani o teză de doctorat "demonstra" că statistică populației facea inutilă demografia, după cum materialismul istoric era știința cea mai cuprinzătoare eliminând *de plano* sociologia. O altă teză de doctorat se ocupa numai de "legea populației în socialism". Câte formulări ale faimoasei "legi" nu au fost propuse în acei ani, în U.R.S.S. dar și în România! Demascarea caracterului "burghez" și "reacționar" al demografiei interbelice era o altă "sarcină": erau vizati în special I. Moldovan, Gh. Banu, S. Manuila, P. Râmneamă.

Statutul sociologiei și al demografiei avea să fie recunoscut abia după 1965. Perioada 1966-1989, mai vine cunoscută (cei mai mulți i-am fost contemporani), poate fi descrisă mai documentat, să ar putea folosi ca reper istoria doctoratelor cu teme demografice. Se va remarcă că subiectul preferat au fost prognozele demografice și raportul dintre economie și populație (teoriile și modelele creșterii economice). Totul tratat în lumina conceptiilor P.C.R., inclusiv în ceea ce privește obiectivele cantitative ale politicii

ISTORIA DEMOGRAFIEI ROMÂNEȘTI

demografice, aşa cum au fost ele formulate în 1974.

O istorie a demografiei românești ar trebui să ia în considerare și contribuțiile altor științe care au ca obiect de studiu populația și fenomenele demografice. Pentru perioada 1948-1989 vom refine deocamdată trei din acestea.

Actuarialul (matematica asigurărilor de viață) a fost bine reprezentată prin câțiva matematicieni, începând cu M. Sanielevici și Pantazi, și continuând cu Gheorghe Mihoc. Le datorăm în primul rând tabelele de mortalitate, prima pentru anii 1899-1901: "Tratatul de matematici actuariale" al profesorului Gheorghe Mihoc (1943) rămâne o lucrare remarcabilă pentru timpul său. Dacă se va reuși crearea unei serii "Restituiri", carteasă ar cuveni reeditată, cu un studiu critic. În aceeași ordine amintim modelul demo-economic al profesorului Octav Onicescu și Mihai Botez, o încercare teoretică care nu a avut un ecou prea mare în rândul specialiștilor. Câteva studii privind teoria matematică a riscurilor competitive în domeniul mortalității sau cele de analiză biometrică ar merita să fie consemnate de istorici. Există chiar un "grup național de biometrie" afiliat la societățile internaționale.

Istoriografia din țara noastră și-a orientat atenția spre demografia istorică, curând după constituirea acesteia, prin anii '50, în varianta sa modernă (L. Henry, Hollingsworth, Eversley). Cele două centre, de la Cluj (prof. Ștefan Pascu) și de la București (prof. Ștefan Ștefănescu) au desfășurat o activitate, pe plan național și internațional, care se cere atent examinată.

Geografia are o ramură intitulată "geografia populației și localităților" care, în perioada amintită, a desfășurat o activitate susținută (tratate, manuale, atlase geografice, studii). Au fost abordate probleme precum: distribuția teritorială a populației, migrația internă, urbanizarea, tipologia orașelor și satelor. Si aici, o analiză critică este absolut necesară. Strâns legată de

geografie este *etnografia* ale cărei contribuții, de mare interes pentru demografie, nu pot fi ignorate ca și cele *antropologice*.

Caracterizarea globală a perioadei 1948-1989 este o operație dificilă și de mare răspundere. Putem să ne imaginăm pe istoricul de mâine, să spunem, din anul 2050, care ar analiza această perioadă, pentru a-i asigura spațiul cuvenit în istoria demografiei românești. Beneficiind de o retrospectivă convenabilă, el ar trebui să recurgă la o *hermeneutică* care să-i permită să discearnă existența unei *gândiri duble*, practicată în perioada amintită. Altfel spus ar trebui să discearnă materialele cu caracter encomiastic de cele care au avut un caracter științific. I-ar fi fost de folos o istorie paralelă, de genul faimoasei "Istorie secrete" - "Anecdote" (în grecește) sau "Historia arcana" (în latină) - a istoricului bizantin Procopius din Cesarea (sfârșitul secolului al V-lea până la 562). Cât de diferite sunt portretele împăratului Justinian, și, mai ales ale Teodorei, în istoria secretă a lui Procopius față de cele ce apar în lucrările publicate de istoric, în timpul vieții lui Justinian! Istoriografia ulterioară a trebuit să depună un mare efort pentru a stabili adevarul (atât cât poate fi de obiectivă această *magistra vitae!*).

Situația din demografia românească oferă mult prea multe exemple pentru a fi nevoie să alegem unele pentru ilustrare. Unul și același autor putea să se entuziasmeze pentru politica natalistă a lui Ceaușescu, s-o fundamenteze "teoretic" și în același timp să prezinte rezultatele unei anchete, într-un spirit obiectiv.

De mare utilitate nì se pare că viitoarea "istorie a demografiei românești" să cuprindă și "medalioane" pentru protagoniștii ei. Așa cum G. Călinescu în a sa "Istorie a literaturii românești" nu i-a omis pe poetii "minorii", tot așa și istoria noastră nu ar trebui să ignoreze pe cei care, într-o măsură sau alta, au avut contribuții la demografie. În fond, din această mișcare de

idei se reconstituie istoria demografiei românești. Nici măcar aspectele negative nu trebuie uitate. Este vorba, în ultima analiză, de mentalități, percepții, atitudini, putând interesa psihologia socială, politologia. Mai mult, ele ne-ar putea ajuta să înțelegem ce se petrece în perioada de tranziție. Demografia românească are și ea particularități în această perioadă. Descrierea și analiza ei în anii 1990-1995 au nevoie de un subcapitol în istoria demografiei românești.

Dacă luăm numai exemplul sociologiei vom constata o puternică relansare a acesteia după 1989. Este adevărat că ea are altă tradiție, s-a bucurat și înainte de alt statut, iar generația tinerilor sociologi, apărută în anii 1970-1989, cu bună pregătire teoretică și metodologică, s-a putut afirma plenar după 1989. Continuitatea se asigură prin învățământul universitar al sociologiei, organizat după principii moderne.

Cu demografia lucrurile au evoluat astfel. Sursa potențială de cadre a rămas învățământul economic concentrat la Academia de Studii Economice. Constatarea cea mai dezolantă este aceea că dintre absolvenții Academiei de Studii Economice din ultimii ani ai regimului totalitar până astăzi aproape nici unul nu s-a orientat spre demografie, exceptie facând cei ce s-au îndreptat spre "demo-economie". Din partea demografilor care au activat până în 1989 - judecând după publicații - nu s-au înregistrat semne de relansare, deși noile condiții deveniseră favorabile.

Am analizat în altă parte această situație. Cărți au apărut puține; numărul articolelor pe teme de demografie s-a împuținat.

Și aceasta, în condițiile în care a crescut considerabil informația statistică, iar pe de altă parte, evoluția demografică, cu unele aspecte evident negative, reclamă atitudini clare nu numai din partea factorului politic ci și un interes sporit din partea

comunității științifice. Vom repeta precizarea că judecările de mai sus nu se referă la discipline precum demografia istorică sau sociologia populației. Paradoxal, nu vom întâlni până acum schițarea unei teorii sau doctrine care să explice avantajele sau dezavantajele unei populații staționare, în creștere sau în declin (cazul României în anii 1990-1995). Despre o pleoapă natalistă nu poate fi vorba: amintirea politicii ceaușiste este încă prea vie. Este adevărat, formularea unei teorii și cu atât mai mult a unei politici trebuie să se sprijine pe o analiză complexă, cuprinzând și una cauzală, obiectiv dificil de realizat. Există unele programe demografice pentru următorii 25-30 de ani care permit cel puțin estimarea unor consecințe economice și sociale ale evoluției demografice prognosticate.

Viitoarea istorie a demografiei românești ar trebui să ia în considerare și recolta obținută cu prilejul numeroaselor colocviilor și simpozioane regionale, ale căror comunicări au fost în mică măsură publicate. Or, la aceste manifestări, departe de ingerinta centrului, s-au prezentat comunități, uneori susținute de anchete și studii locale care prezintă cel mai mare interes științific.

Fiindcă vor fi evocate multe nume ale celor ce au contribuții la demografie, nu este de prisos să atragem atenția asupra caracterului dăunător al hagiografiei. Există, din păcate, foarte vîne propensiunea de a exalta unele personalități, de a le atribui merite pe care nu le-au avut. S-a vorbit cu un anumit prilej că X este "creatorul școlii românești de teorie a regresiei statistice", că "modelul demoeconomic al lui X este prima încercare pe plan internațional" etc. Comparația cu demografia europeană, cu a țărilor vecine României trebuie să actioneze în permanentă împotriva unor asemenea tendințe.

Cum lucrarea propusă este de mare amploare și de lungă durată, elaborarea unor monografii este de cea mai

ISTORIA DEMOGRAFIEI ROMÂNEȘTI

evidență utilitate. S-ar putea sugera actualilor doctoranți - numărul lor este în creștere în ultimii ani - să-și aleagă ca subiecte pentru tezele lor de doctorat anumite subperioade din istoria demografiei, de loc sau insuficient studiate, sau anumite figuri care riscă să fie date total uitării. Ne gândim, de pildă, la dr. D.C. Georgescu (1904-1974), colaborator al doctorului S. Manuila, cu remarcabilă activitate în cadrul școlii prof. D. Gusti, la ing. Ion Veasnicov (1903-1984), cu valo-roase studii privind migrația internă, la ing.

Adrian Nichita (1903-1981), cunoscut ca "tatăl recensământelor", pentru studiile sale privind minoritățile etnice, sau Andrei Csillag, fostul redactor-șef al "Revistei de Statistică", care a făcut mult pentru cunoașterea istoriei demografiei românești.

Fiind în stadiul de proiect, "Istoria demografiei românești" va stârni un cert interes, va beneficia de multe sugestii și va găsi entuziaști (dar și benedictini) care să-și investească pasiunea și competența în înfăptuirea unei opere de importanță națională.